

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ПЕДАГОГІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ

Кафедра педагогіки та психології дошкільної та початкової освіти

Психолого-педагогічні умови виховання в молодших школярів
потреби у громадянській діяльності

Кваліфікаційна робота (проект)

На здобуття ступеня вищої освіти «магістр»

Виконала: здобувачка 2 курсу,
09-261 м групи, Покришка Яна

Спеціальності: 013 Початкова
освіта

Освітньої програми: Початкова
освіта

Керівник: кандидатка
педагогічних наук, доцентка
Горлова Анастасія Василівна

Рецензент:
Микитюк Світлана Василівна,
директор Херсонський навчально-
виховний комплекс "Дошкільний
навчальний заклад - спеціалізована
школа з поглибленим вивченням
англійської мови І ступеня - гімназія"
№ 56 Херсонської міської ради

Івано-Франківськ - 2024

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ВИХОВАННЯ В МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ПОТРЕБИ У ГРОМАДЯНСЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ	6
1.1. Педагогічні аспекти формування громадянської свідомості в учнів початкової школи	6
1.2. Педагогічні підходи до виховання потреби у громадянській діяльності молодших школярів.....	11
1.3. Методи і прийоми психолого-педагогічної роботи з формування потреби у громадянській діяльності учнів початкової школи.....	17
1.4. Роль взаємодії «школа-родина» у вихованні громадянської свідомості учнів початкової школи.....	22
РОЗДІЛ 2. ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ПЕРЕВІРКА ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИХ УМОВ ВИХОВАННЯ В МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ПОТРЕБИ У ГРОМАДЯНСЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ	28
2.1. Діагностика рівня розвитку в молодших школярів потреби у громадянській діяльності.....	28
2.2. Практична реалізація дослідження.....	33
2.3. Результати експериментального дослідження	40
ВИСНОВКИ.....	42
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	45
ДОДАТКИ.....	50
Додаток А.....	50
Додаток Б.....	52
Додаток В.....	54
Додаток Г.....	57

ВСТУП

Актуальність дослідження. У сучасному суспільстві важливою є підготовка дітей до активної участі у житті родини, школи, країни. Виховання в учнів початкової школи потреби у громадянській діяльності сприяє формуванню їхньої особистості, здатної до інновацій, розвитку соціальних навичок та відповідальності. Особливої актуальності це питання набуває в умовах війни в Україні, коли від громадянської свідомості та активності залежить майбутнє країни.

Метою громадянської освіти на сучасному етапі є формування особистості відповідального, свідомого громадянина-патріота, підготовка школярів та молоді до активної участі в житті демократичного суспільства.

Сучасні українські науковці, такі як О. Сухомлинська, І. Бех, О. Пометун, Л. Снігур та Н. Чернуха, активно досліджують проблему громадянського виховання в умовах війни. Їхні праці підкреслюють важливість адаптації освітніх підходів до нових реалій, коли виховання патріотизму та громадянської відповідальності набуває особливого значення. В умовах російської агресії проти України, виховання в молодших школярів потреби у громадянській діяльності стає не лише освітнім завданням, але й питанням національної безпеки та майбутнього відновлення країни. Науковці наголошують на необхідності формування у дітей розуміння своєї ролі у захисті та розбудові держави, розвитку критичного мислення для протидії дезінформації, а також виховання емпатії та солідарності як основи для майбутньої активної громадянської позиції.

Дослідження є інтегрованим в наукові програми, плани та теми, оскільки реалізується в контексті науково-дослідної роботи кафедри педагогіки та психології дошкільної та початкової освіти, яка

сфокусована на наступній темі: «Психолого-педагогічна підготовка фахівців дошкільної та початкової освіти в умовах криз».

Мета дослідження - теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити психолого-педагогічні умови формування потреби у громадянській діяльності молодших школярів.

Для досягнення цієї мети будуть проаналізовані теоретичні підходи до виховання громадянської свідомості, вивчені практичні методи та прийоми роботи з дітьми цього вікового періоду.

Об'єкт дослідження: процес виховання потреби у громадянській діяльності в молодших школярів.

Предметом дослідження є психолого-педагогічні умови формування потреби у громадянській діяльності в учнів 1-4 класів

Гіпотеза дослідження. Формування в учнів початкової школи потреби у громадянській діяльності буде ефективним за таких умов:

1. Створення в школі такого освітнього середовища, яке стимулює інтерес молодших школярів до українського суспільства, рідного краю та особливостей взаємодії людей у родині, колективі та суспільстві;

2. Систематичне впровадження сучасних інноваційних технологій у спільній діяльності вчителя та учнів, яке спрямоване на розвиток громадянської компетентності молодших школярів.

3. Цілеспрямоване залучення кожного учня до суспільно-корисних справ шляхом реалізації виховного проекту «Юні патріоти України».

Відповідно до мети й гіпотези визначено такі завдання дослідження:

1. На підставі аналізу наукової літератури охарактеризувати теоретичні підходи до поняття громадянської компетентності та її ролі в житті молодших школярів;

2. Дослідити стан сформованості в учнів початкової школи потреби у громадянській діяльності;
3. Обґрунтувати та експериментально перевірити психолого-педагогічні умови виховання в молодших школярів потреби у громадянській діяльності.

Методи дослідження: для вирішення поставленої мети використовували такі методи дослідження: системний аналіз вітчизняної та закордонної психолого-педагогічної, науково-методичної літератури з розглянутої проблеми дослідження, узагальнення досвіду вітчизняних педагогів, емпіричні методи дослідження.

Апробація. Основні теоретичні аспекти та результати дослідження були представлені на обговорення на засіданні кафедри педагогіки та психології дошкільної та початкової освіти, де отримали позитивні відгуки.

Структура роботи. Робота складається зі вступу та двох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг роботи складає 59 сторінок.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ВИХОВАННЯ В МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ПОТРЕБИ У ГРОМАДЯНСЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

1.1. Педагогічні аспекти формування громадянської свідомості в учнів початкової школи

В умовах повномасштабного вторгнення росії на територію України відбувається перехід, спрямований на зміцнення державності, відродження культурно-історичних традицій та досягнення сталого розвитку. У сучасних умовах важливим завданням є консолідація суспільства з урахуванням демократичних принципів і громадянського патріотизму. Майбутнє України залежить від готовності молодих поколінь відповідати на історичні виклики та захищати інтереси багатонаціональної держави. Тому система патріотичного виховання потребує вдосконалення відповідно до нових реалій. Проблема модернізації громадянського виховання в освітній системі пов'язана з виявленням і збереженням кращих традицій національно-патріотичного виховання, оновленням його змісту та проектуванням підвищення ефективності цього виховання в освітніх системах [**Ошибка! Источник ссылки не найден.**].

Сьогодні потрібно здійснювати виховання зовсім нового, демократичного типу особистості, яка здатна до інновації, до керування власним життям та діями, справами соціуму, готової розраховувати тільки на себе та свої сили, працею забезпечувати матеріальну незалежність. Перед сучасною школою постає понад важливе завдання формування громадянської особистості, що поєднує в собі моральну, правову та політичну культуру.

Розглянемо сутність поняття «громадянське виховання» у психолого-педагогічних дослідженнях.

Розробка питань громадянського виховання у педагогіці має власну давню історію. Проблемами становлення громадянина цікавилися ще давні філософи - Платон, Аристотель, Демокрит, Епікур, стоїки, які

розглядали питання громадянського виховання, формуванням поваги до держави, законності.

Розглянемо генезис поняття «громадянин». У педагогічному словнику поняття «громадянин» розкривається у двох значеннях - «міський житель, городянин», та «член громади чи народу, що перебуває під одним загальним управлінням» **[Ошибка! Источник ссылки не найден.]**. Розглядаючи «громадянські чесноти», можна виділити головні з них, до яких віднесемо: честь, правду, кохання. Отже, можна побачити, що у розумінні педагогічного словника простежується специфічна особливість розуміння громадянськості в Україні, яка наголошує на духовно - моральні цінності, пріоритетні засади моралі, етики над правом **[Ошибка! Источник ссылки не найден.]**.

В українській педагогічній енциклопедії зазначається, що «патріотичне виховання полягає у формуванні громадянськості як інтегративної якості особистості, яка дозволяє людині відчувати себе юридично, соціально, морально та політично дієздатною. Основними елементами громадянськості є моральна і правова культура, що проявляється у почутті власної гідності, внутрішній свободі, дисциплінованості, повазі та довірі до інших громадян і державної влади, а також у здатності виконувати свої обов'язки, гармонійно поєднуючи патріотичні, національні та міжнародні почуття **[Ошибка! Источник ссылки не найден.]**.

Н. Бібік визначає громадянське виховання як постійну якість, що дозволяє людині відчувати себе юридично, морально та політично дієздатною. Основні елементи громадянськості включають моральну і правову культуру, що виявляється у почутті власної гідності, внутрішній свободі, дисциплінованості, повазі та довірі до інших громадян і державної влади, а також у здатності виконувати свої обов'язки, гармонійно поєднуючи патріотичні, національні та міжнародні почуття **[Ошибка! Источник ссылки не найден., с.24]**.

Т. Васютіна відносить громадянське виховання до найважливіших самостійних напрямів сьогодення, основу якого лежить «національна ідея», яка сама виробляється природним шляхом саме у патріотичному вихованні» **[Ошибка! Источник ссылки не найден.]**.

О. Доукіна розглядає громадянське виховання як «складний полікультурний соціально-педагогічний процес із цільовими установками на стимулювання особистісного потенціалу громадянськості і тому всі виховні програми мають бути патріотичними. Громадянськість, має виявлятися у будь-яких сферах діяльності» **[Ошибка! Источник ссылки не найден., с.38]**. Вчена поняття патріотизм вносить у феномен громадянськості, як його основну частину. А. Капська вважає громадянське виховання вершиною патріотизму **[Ошибка! Источник ссылки не найден.]**. М.Кулаковський пише про єдність виховання громадянськості і патріотизму як рис особистості, які виявляються в прагненні повно виразити себе в соціальному плані в ім'я кращого розвитку країни та свого **[Ошибка! Источник ссылки не найден.]**.

Реалії сучасного суспільства вимагають формування особливого типу особистості, що характеризується високою громадянською культурою, громадянською свідомістю та потребою у громадянській діяльності, почуттям громадянського обов'язку, патріотизмом, справедливістю, сумлінністю. Тому не випадково в останні роки в країні знову заговорили саме про патріотичне виховання як головний і провідний напрямок усієї виховної системи. В Україні набирає чинності проект «Громадянська освіта», спрямований на виховання людини, здатної відродити суспільство на демократичних засадах, знає і розуміє своє місце в житті, який розуміє, що розвиваючись, він стає більш потрібним суспільству **[Ошибка! Источник ссылки не найден.]**.

Практика громадянської освіти є ціннісно-діяльним процесом та забезпеченням активізації соціального функціонування особистості,

входження її в систему відкритих відносин, коли виробляються необхідні навички ефективної соціальної взаємодії.

Основна мета громадянського виховання, яка визначає пріоритети відповідної практичної діяльності, полягає у формуванні готовності та здатності особистості до позитивних змін у соціальному середовищі, а також у забезпеченні її повноцінної самореалізації в суспільстві та державі на благо їхнього та власного розвитку.

До системи національно-патріотичного виховання входять: формування та розвиток у навчальних закладах таких соціально значущих цінностей, як громадянськість і патріотизм; проведення масових патріотичних заходів, організованих державними структурами; діяльність засобів масової інформації та наукових організацій, спрямована на висвітлення проблем національно-патріотичного виховання [1].

Зміст загальногромадянської свідомості обумовлюють ряд функцій:

Соціальна функція суспільної свідомості спрямована на організацію внутрішнього стану в суспільстві, забезпечення морально-політичної єдності та дружби між народами України, а також на усвідомлення громадянами перспектив сильної соціальної політики держави і можливостей гармонійного розвитку особистості.

Культурно-просвітницька функція громадянської свідомості виявляється в активному сприянні збагаченню духовної культури людей і спонукання їх до творчої діяльності в цій сфері.

Виховна функція полягає в тому, що під її впливом формується громадська думка, яка вимагає від кожного громадянина чесності, відкритості, уважності до інших, принциповості та непримиренності до власних недоліків і недоліків оточуючих, а також критичності, самокритичності та відповідальності за виконувани справи.

Психологічна функція громадянської свідомості полягає в розвитку політичної свідомості у людини, що стабілізує її духовну сутність, робить

позитивними і стійкими її спрямованість, ідейно-моральні прагнення та вчинки. Вона впливає на мотиви поведінки та діяльності, дозволяє критично оцінювати себе і цілеспрямовано формувати свої людські якості та риси характеру [22].

Мета-функції громадянського виховання поділяються на освітні, виховні та розвиваючі.

Освітня мета-функція полягає в тому, щоб ознайомити школярів із загальнолюдськими та загальногромадянськими цінностями, що сприяють перебудові та оновленню суспільства, а також надати їм навички політичного діалогу, культурного ведення дискусій, ораторського та організаторського мистецтва.

Виховна мета-функція проявляється через залучення учнів до доступної суспільної діяльності, в якій формуються у них такі почуття, як патріотизм і інтернаціоналізм.

Розвиваюча мета-функція роботи з дітьми впливає з освітньої та виховної функцій. Пізнання та діяльність формують здатність до політичного мислення, вміння осмислювати суспільно важливі факти та події з позицій нового політичного мислення [**Ошибка! Источник ссылки не найден.**].

Громадянське виховання як основа діяльності з формування у учнів широкого та різноманітного спектру громадянських якостей та цінностей носить системний характер і включає різні його напрямки: патріотичне, духовно-моральне, правове, трудове, естетичне виховання, що здійснюються у нерозривному зв'язку та єдності виховних впливів. Воно дозволяє виховувати громадянськість, що дозволяє учневі, вступивши у доросле життя, відчувати себе соціально, політично та юридично захищеним та успішно набути повного статусу громадянина своєї країни.

Громадянські якості школярів розвиваються у процесі навчальної діяльності з історії, суспільствознавства, літератури, та проведення виховних заходів у школі та класі. Успіх громадянського виховання

багато в чому залежить від урахування факторів, які є у виховному середовищі [**Ошибка! Источник ссылки не найден.**].

Таким чином, на основі аналізу існуючих визначень, ми можемо виділити таке визначення: громадянське виховання - цілеспрямований педагогічний вплив на свідомість підлітків шляхом їх залучення до кращих зразків вітчизняної культури та мистецтва, розвитку почуття поваги до історії свого народу, законів країни, громадянських прав та обов'язків, формування почуття відповідальності за долю своєї країни, готовності до громадянської дії. Головною метою громадянського виховання є розвиток у особистості моральних ідеалів суспільства, почуття любові до Батьківщини, а також потреби діяти на благо суспільства. Громадянське виховання тісно взаємопов'язане з моральним, патріотичним та правовим вихованням.

1.2. Педагогічні підходи до виховання потреби у громадянській діяльності молодших школярів.

Реформи освіти сьогодення ставлять перед педагогічною спільнотою проблему формування громадянської активності, розвитку самосвідомості та самостійності учнів, що призводить до пошуку нових виховних орієнтирів у роботі з молоддю. Упущення у виховній роботі минулих років, коли тільки навчання було пріоритетним у підготовці фахівців, вже призвело до появи цілого покоління інертних молодих людей зі споживчим поглядом на життя, деструктивним ставленням до держави та суспільства. Крім того, складні, часто суперечливі процеси у соціальному, економічному та духовному житті нашого суспільства суттєво розширюють спектр проблем виховання молоді. Ситуація, що склалася, вимагає переосмислення технологій роботи з учнями [**Ошибка! Источник ссылки не найден.**]. Таким чином, назріла потреба виявити

сукупність педагогічних підходів, за яких розвиток громадянської активності буде ефективним.

Формування громадянської активності можливе тільки за умови правильно організованої виховної роботи в навчальному закладі. Вона повинна бути демократичною (зрозумілою за змістом), адресною (орієнтованою на кожного учня), позиційною (будуватися на принципах гуманізму) і вільною (незалежною від соціально-політичних змін у державі). Сформуванню громадянської активності учнів означає навчити їх самостійності, самовизначенню, внутрішній свободі та соціальній активності, зокрема відповідальності як за дії, так і за прийняті рішення. Для цього потрібно звертатися до моральних якостей особистості та при необхідності їх розвивати **[Ошибка! Источник ссылки не найден.]**. До таких якостей належать чесність, сміливість, відкритість, гуманізм, почуття обов'язку та справедливості, патріотизм і громадянськість.

Відповідно, вихователь несе повну відповідальність за формування особистості учня, який, ставши професіоналом, залишиться громадянином країни та частиною суспільства. Процес формування громадянської активності має систематичний та глибокий характер, впливаючи на особистісні якості учня, орієнтуючи його на загальнолюдські духовно-моральні ідеали, а також навчаючи приймати й дотримуватися встановлених суспільних норм **[Ошибка! Источник ссылки не найден.]**.

При формуванні громадянської активності виховна система освітньої установи повинна спиратися на принципи системності, цілісності, особистісного підходу, встановлення партнерства, організації життєвого простору учнів, розвитку самоврядування. Громадянська активність є соціально-педагогічний феномен, що має складну структуру. Даний феномен характеризується осмисленою участю молоді у суспільному житті, виявляється у реальних вчинках, спрямованих на

виконання соціального замовлення, вирішення завдань професійної діяльності, виконання громадянського обов'язку [22].

За висновками досліджень науковців О. Савченко, В. Сластьоніна, Л. Калюжної, формування громадянської активності учнів можливе під час реалізації наступних педагогічних умов:

- створення сприятливої атмосфери для виховання та навчання учнів;
- соціально-освітня форма організації виховної діяльності;
- надання психолого-педагогічної підтримки у розвитку творчого потенціалу учнів;
- формування комунікативних навичок, активності, пізнавальної мотивації;
- розвиток самоврядування;
- виховання громадянськості;
- профілактика девіантної поведінки;
- формування валеологічної культури учнів;
- залучення учнів до волонтерської роботи;
- участь та підтримання ініціативи в організації соціальних акцій

[Ошибка! Источник ссылки не найден.]

Технологія реалізації педагогічних умов має багаторівневий характер. На кожному рівні виховна діяльність будується через учнівське самоврядування, клубів за інтересами, спортивних секцій, що загалом створюють простір для співробітництва та взаємодії всіх суб'єктів виховної діяльності (учні, викладачі, психологи, адміністрація навчального закладу). Об'єктом соціально-педагогічного впливу тут виступає поведінка учнів, що функціонують за спеціально розробленими програмами, з урахуванням особистісного потенціалу учнів та рівня сформованої їх громадянської активності **[Ошибка! Источник ссылки не найден.]**.

Оцінка рівня сформованої громадянської активності визначається на початковому етапі навчання та виховання за сукупністю критеріїв: когнітивного (оволодіння знаннями державного устрою, засвоєння понять громадянської активності, громадянського обов'язку, відповідальності), діяльнісно-інтегративного (придбання умінь та навичок у процесі освоєння професійних знань, застосовувати отримані теоретичні знання у професійній діяльності), мотиваційно-комунікативного (сформованість ціннісно-мотиваційних якостей особистості, креативності, комунікабельності), а також після завершення кожного навчального курсу. Це дозволяє проводити моніторинг зміни громадянської активності учнів, прогнозувати та визначати перспективи індивідуальної та групової роботи, виявляти необхідність соціально-педагогічного супроводу окремих учнів [**Ошибка! Источник ссылки не найден.**].

Для визначення рівня сформованої громадянської активності використовують такі методи:

- діагностику - початкове встановлення рівня громадянських уявлень, знань суспільно-політичного устрою;
- спостереження - відстеження змін уявлення про громадянську активність під впливом виховного процесу;
- інтерв'ювання - опитування учнів з метою коригування знань громадянської компетенції;
- експеримент - практичні завдання щодо моделювання громадянської активності;
- аналіз - оцінка результатів суспільно-культурної та професійної діяльності учнів шляхом використання проблемних ситуацій та завдань, що стосуються майбутньої професійної діяльності учнів та які зачіпають різні життєві сфери;

- портфоліо - виявлення рівня сформованої громадянської активності та громадянської компетенції та їх удосконалення шляхом внесення корекції до виховної та освітньої роботи навчального закладу;

- тестування - тести, зміст яких безпосередньо пов'язаний з майбутньою професійною діяльністю;

- експертне оцінювання - залучення до оцінки рівня професійної підготовки студента (як частини сформованої громадянської компетенції) фахівців-експертів: представників науково-педагогічної громадськості, роботодавців, соціальних партнерів **[Ошибка! Источник ссылки не найден.]**.

Як визначальні властивості у формуванні громадянської активності особистості слід враховувати процесуальну характеристику, яка полягає в незнанні (неповне знання) понять громадянськості, громадянського обов'язку. У процесі реалізації педагогічних умов, у процесі засвоєння громадянської компетенції (знань та понять, пов'язаних з громадянською активністю) зростають вимоги до формування навичок прийняття самостійних рішень, необхідності використання сукупності прийомів емпіричного та теоретичного характеру у навчанні та вихованні учнів **[Ошибка! Источник ссылки не найден.]**.

Умови педагогічного впливу включають наступні етапи:

- діагностичний (виявлення рівня форсованості громадянської активності, самостійності, відповідальності, соціальної зрілості, вмотивованості, орієнтованості на ситуації досягнення);

- організаційний (групова та індивідуальна робота з учнями щодо розвитку навичок громадянської активності, використання педагогічних технологій, таких, як зворотний зв'язок, навчання лідерським якостям);

- прогностичний (здійснення соціального моделювання та прогнозування) [22].

Робота будується в такий спосіб, що об'єднує учнів із різними особистісними даними у єдину систему інтересів та пошуку істини.

Рівень розвитку громадянської активності відображає ступінь реалізації учням своїх можливостей у професійному та моральному планах. Він змінюватиметься при правильному педагогічному впливі від початкового (діагностичного етапу) до кінцевого (прогностичного) етапу, від курсу до курсу змінюючи вектор сформованої громадянської активності в позитивний бік:

- наслідувально-пасивний (генерування репродуктивних понять про громадянськість та громадянський обов'язок),
- активно-пошуковий (здатність до самостійного пошуку алгоритмів соціальної активності),
- креативний (формування індивідуальної самосвідомості особистості зі стійкими поглядами та гідною поведінкою),
- компетентний (що виражається у практичній діяльності).

Кожен рівень відображає певні засоби реалізації, їхній конкретний зміст культури, комунікативності, відповідальності, громадянськості. Ступінь виховного впливу виражається у рамках участі учнів у структурі студентського самоврядування та спільної діяльності як усередині навчального закладу, так і за його межами [**Ошибка! Источник ссылки не найден.**].

Відпрацювання організаційної сторони виховної роботи з формування громадянської активності учнів дозволило виявити, наскільки ефективним є її вплив у проблемних групах. Воно проявляється в осмисленні учнями знань, умінь і навичок громадянської активності (соціально-політичної грамотності), при виробленні прийомів та технологій розвитку соціальної активності, а також характеру поведінки в ситуаціях, що штучно моделюються та реалізуються викладачем.

Таким чином, в основі формування громадянської активності учнів лежать результати засвоєння ними соціального досвіду, моделювання життєвих проблем, їх вирішення, засвоєння завдань, що соціалізують. Створення сприятливих педагогічних умов покликане забезпечити

якісний процес соціалізації учнів, підготувати їх до успішного та динамічного життя в соціумі, створити сприятливі умови для попередження асоціальної, деструктивної поведінки.

1.3. Методи і прийоми психолого-педагогічної роботи з формування потреби у громадянській діяльності учнів початкової школи.

Розкриті у попередніх пунктах теоретичні основи дослідження проблеми громадянського виховання школярів дозволили здійснити пошук педагогічних методів і прийомів психолого-педагогічної роботи з формування потреби у громадянській діяльності.

Проаналізувавши існуючі в педагогіці підходи до методів та форм організації громадянського виховання, можна виділити такі групи методів:

- 1) методи формування громадянської свідомості;
- 2) методи організації громадянської діяльності;
- 3) методи стимулювання громадянської поведінки;
- 4) методи контролю, самоконтролю та діагностики сформованості громадянських якостей [**Ошибка! Источник ссылки не найден.**].

Розглянемо їх більш детально.

1) Методи формування громадянської свідомості: до групи методів можна віднести методи формування громадянської свідомості та почуттів. Цікаво, що з дорослішання і накопичення соціального (життєвого) досвіду особистість входить у постійні протиріччя з досягнутим рівнем і потребою подальшого вивчення довкілля. Знання, які вже є, не можуть бути достатніми для аналізу та сприйняття навколишньої системи соціальних явищ, відносин, цінностей тощо. В рамках цього методу педагогу необхідно цілеспрямовано організувати сприйняття школярем нових знань, принципів та норм суспільства. Цей

процес має бути спрямований на формування узагальнених знань про навколишній світ. Оскільки знання переважно існують у вигляді слова, тому й методи переважно вербальні (розмови, лекції і диспути) чи наочні (це то, можливо показ і демонстрація дослідів, зокрема досвіду соціальних процесів, чи показ ілюстрацій). При цьому найбільш важливим є метод прикладу: з життя, літератури, як періодичної, так і художньої. Так як ці методи в педагогічній літературі висвітлено досить широко, зупинятися на їхній специфіці сенсу немає [5].

При застосуванні методів формування громадянської свідомості важливо дотримуватися певних правил, які сприяють ефективності громадянського виховання:

1. Необхідно зосередитися на тривалому процесі накопичення знань і навичок у школярів у сфері громадянських якостей. Методи, такі як бесіди, лекції, дискусії та уроки, не дають миттєвих результатів. Вони спрямовані на поступовий, крок за кроком, вплив.

2. Якщо обговорення проблеми чи питання громадянськості буде формальним або поверхневим, або, що ще гірше, перетвориться на просту агітацію, виховний вплив не матиме жодного ефекту. Сучасна молодь, яка ставиться до багатьох речей зі скептицизмом через кардинальні зміни в суспільно-політичній ситуації, може швидко знайти аргументи, що вони ні перед ким і ні за що не зобов'язані. Тому, говорячи про громадянськість, потрібно серйозно підготуватися до розмови, ретельно підбираючи слова та приклади.

3. Учнів слід навчити оцінювати події, висловлювати власну думку, здійснювати особисті дії та робити власні висновки, а не слідувати за найбільш сильними, авторитетними чи впливовими особами, проявляючи повну пристосованість і залишаючи все на волю випадку.

4. Важливим залишається питання грамотного та ретельного підбору прикладів і зразків громадянської діяльності. Розпочинаючи

розмову про громадянськість, слід враховувати нещодавні зміни в ідеалах школярів [25].

2) Метод організації громадянської діяльності - другий групою педагогічних методів у питанні громадянського виховання підростаючого покоління. Даний метод включає вправи у громадянській діяльності, привчання та використання суспільної думки, педагогічна вимога та створення виховних ситуацій, а також організація практичного досвіду громадянської поведінки, різні доручення. Тому в цьому напрямі головним завданням є створення умов для вправ учнів у громадянській діяльності.

Застосування цього методу можливе при виконанні наступних умов:

- вимога має бути здійсненним та неодмінно виконаним;
- у вимогах вихователів має дотримуватися єдності;
- вимоги мають підтримуватися колективом та усвідомлюватися вихованцями як суспільні.

Вимоги мають велике значення, оскільки вони формують традиції поведінки. Вимоги, встановлені для засвоєння моральних норм, сприяють розвитку певних рис характеру учнів. У процесі громадянського виховання можуть бути використані всі форми педагогічних вимог, залежно від ситуації та поставлених завдань, але особливу важливість має спонукання, яке є формою, що відображає суб'єктивні прагнення (бажання, прохання тощо) [16].

3) Метод стимулювання громадянської поведінки. Даний метод, виходячи з його назви, покликаний активізувати громадянську поведінку, а значить спонукати школяра пристосовувати свою поведінку відповідно до стандартів і норм, прийнятих суспільством, що трактується. З одного боку, діти повинні вміти аналізувати свою діяльність з точки зору відповідності вимогам, з іншого боку, вона повинна знати зміст цих вимог, інакше аналіз громадянської поведінки неможливий [24].

При використанні вищезгаданої групи методів необхідно враховувати низку вимог:

- Стимулювання у різних його формах має бути дозованим, справедливим, гідним.
- Пріоритет можливості стимулювати громадянську поведінку третьою особою (не педагогом). Третіми особами можуть бути суспільство, колектив, представники громадської організації тощо. Це пов'язано з психолого-педагогічними характеристиками підліткового віку, так саме у старшому підлітковому віці явно виражена необхідність у заохоченні та визнанні, тому чим вищий рівень визнання, тим вищий рівень успішності даного методу.
- Стимулювання сприяє як аналізу власної діяльності, а й програмує подальший її прояв.
- Методи контролю, самоконтролю та діагностики сформованості громадянських якостей. У цій групі методів контроль представлений як спосіб впливу, застосовуваний суспільством чи педагогами регулювання соціальної поведінки особистості. Поведінка особистості в ситуаціях, які вимагають її громадянського прояву, може контролюватись у двох формах: або заохочення, або осуд. Неформальними позитивними санкціями виступають схвалення, похвала, визнання та повага [16].

Санкція як ефективний метод організації процесу громадянського виховання потребує дотримання кількох правил під час її застосування:

- по-перше, санкції слід використовувати з повагою до особистості учня, враховуючи його вікові та індивідуальні особливості;
- по-друге, важливо регулярно використовувати паралельні дії групи (колективу) та уникати рішень, прийнятих під впливом емоцій чи ситуаційних імпульсів.

У межах нашої роботи під формою виховання - розуміється спосіб організації виховного процесу, спосіб доцільної організації колективної та індивідуальної діяльності учнів [5].

Поведінка особистості ситуаціях, які вимагають її громадянського прояву, може контролюватись у двох формах: або заохочення, або осуд. Неформальними позитивними санкціями виступають схвалення, похвала, визнання та повага [16].

Вирізняють індивідуальні, групові, колективні та масові форми виховання. Для успішного розвитку навичок взаємодії у суспільстві колективні форми виховної роботи найбільш ефективні. Найпоширенішою формою колективної роботи є класний час у його основі найчастіше перебуває метод розмови вчителя з учнями на сплановану тему за попередньо складеним планом. Найпоширенішою формою колективної роботи є класний час у його основі найчастіше перебуває метод розмови вчителя з учнями на сплановану тему за попередньо складеним планом.

На думку А. Капської до колективних форм виховання відносять справи, конкурси, спектаклі, концерти, агітбригади, походи та ін. При використанні колективних форм виховання педагогу виступає в різних ролях, наприклад, ведучого, учасника, організатора, порадника, помічника дітей у організації діяльності **[Ошибка! Источник ссылки не найден.]**.

Велике значення учнів має гра. Вона постає як спосіб пізнання світу, стимулює ініціативу та творчість. У грі школяр відповідно до сюжету або ігрових правил сам будує свої відносини як суб'єкт спілкування. На цій підставі важливе місце у громадянському [вихованні школярів займають ігрові форми, що сприяють створенню емоційної атмосфери заняття, розкриттю їхнього творчого потенціалу. Масові форми забезпечують можливість взаємозбагачення, сприяють розвитку, створюють умови для формування світогляду, індивідуальних поглядів та

навичок колективної праці, також такі форми допомагають прищепити принципи, що сприяють формуванню активної життєвої позиції громадянина [Ошибка! Источник ссылки не найден.].

Отже, підсумовуючи сказане вище можемо зробити висновок, що спосіб виховання - це спосіб впливу на особистість, колектив з метою формування свідомості людини і відповідної поведінки. Проаналізувавши існуючі в педагогіці підходи до методів та форм організації громадянського виховання, можна виділити такі групи методів:

- методи формування громадянської свідомості;
- методи організації громадянської діяльності;
- методи стимулювання громадянської поведінки;
- методи контролю, самоконтролю та діагностики сформованості громадянських якостей.

Також формою громадянського виховання є методи організації виховного процесу, методи доцільної організації колективної та індивідуальної діяльності учнів. Виділяють індивідуальні, групові, колективні та масові форми роботи.

1.4. Роль взаємодії «школа-родина» у вихованні громадянської свідомості учнів початкової школи.

У контексті виховання громадянської свідомості провідну роль відіграє сім'я. Як інститут первинної соціалізації дитини, вона сприяє безперервності розвитку суспільства, продовження людського роду, зв'язок часів.

Сім'я починає виступати рівноправним партнером поряд із школою у формуванні освітньої політики держави. «Нові батьки» висувають до школи та держави серйозні вимоги, їхні запити пов'язані з тривогою за майбутнє їхніх дітей, прагненням до того, щоб їхня дитина отримала якісну освіту, уміла конкурувати на ринку праці та успішна в майбутньому.

Формування громадянської свідомості здійснюється різними інститутами соціалізації (школи, громадські організації, установи додаткової освіти, культура та спорт, засоби масової інформації тощо). У сім'ї закладаються основи моральності особистості [1, 2]

Багато років позиція та інтереси сім'ї та батьків залишалися в тіні, на перший план висувалося суспільне виховання. Т. Васютіна та Ю. Суондукова вважають, що видозміна цінностей батьківства, яка відбувається, виходить за рамки власне виховання дітей і є «одним із факторів, що формують громадянську самосвідомість», дозволяє батькам «не тільки обмінюватися досвідом, а й репрезентувати себе як носіїв нових соціальних норм» [Ошибка! Источник ссылки не найден.]. Підвищується психолого-педагогічна компетентність батьків, оволодіння ними культурою виховання дитини, що включає як традиції старшого покоління, так і інновації.

Зараз необхідно поглиблювати співпрацю сім'ї та школи, підвищувати відповідальність батьків за виховання дітей. І організувати цю роботу має школа. У зв'язку з цим зростає значення роботи школи з організації цієї діяльності, від якої залежить успіх вирішення багатьох проблем та питань. Сім'я відіграє важливу роль у формуванні громадянської свідомості школярів молодшого шкільного віку. Організація співробітництва сім'ї та школи прагне досягнення кінцевої мети - забезпечення оптимального особистісного розвитку кожної дитини [5, 6].

Досі у педагогів-практиків існують труднощі у взаємодії з батьками учнів, особливо якщо йдеться про виховний процес, тому що багато батьків вважають, що відповідальність за виховання їхніх дітей цілком і повністю лягає на школу [3]

Для розуміння світу дітей дорослі потребують спеціальних знань, оскільки медичні та психологічні характеристики дитини істотно відрізняють її від дорослої. Позиція дорослих, що дозволяє дитині мати

власну точку зору в сім'ї, де стимулюється інтерес до пізнання, сприяє формуванню активної життєвої позиції, лідерських якостей, культури спілкування, комунікативності, які так потрібні в сьогоdnішньому суспільстві, що модернізується.

Освітня політика має найактивнішим чином враховувати всі ці обставини, демографічний чинник та реальні зміни у ціннісно-смісловій структурі свідомості молодших школярів, проводячи роботу з формування ціннісних орієнтацій та громадянської свідомості у підростаючого покоління [**Ошибка! Источник ссылки не найден.**].

Основа співпраці «родина - школа» визначається такими напрямками:

1) Формування активної педагогічної позиції батьків. Основною умовою для позитивної взаємодії є довірчі партнерські стосунки між вчителями та батьками. Контакт має бути організований так, щоб у батьків виник інтерес до виховного процесу, бажання досягти успіху та впевненість у своїх можливостях [7].

2) Озброєння сім'ї педагогічними знаннями та вміннями. Важливу роль у вирішенні цих завдань відіграє педагогічне навчання батьків, яке має бути спрямоване на досягнення таких цілей:

- донести до батьків педагогічні рекомендації та поради, сформувавши позитивне ставлення до них;
- підготувати психологічно та практично до їх реалізації;
- розвинути в батьків здатність аналізувати свою виховну діяльність та об'єктивно оцінювати її результати [10].

3) Взаємодія соціальної служби з сім'ями. Для успішної організації освітнього процесу важливо знати про ситуацію в сім'ї, надавати професійну допомогу батькам та співпрацювати з ними у вихованні дітей. Організація соціальної взаємодії вчителя з сім'єю передбачає кілька аспектів:

- вивчення сім'ї для з'ясування її можливостей у вихованні дітей;

- ознайомлення з побутовими умовами учнів;
- групування сімей за принципом їх морального потенціалу;
- розробка програм спільних дій;
- аналіз результатів спільної виховної діяльності **[Ошибка! Источник ссылки не найден.]**.

Источник ссылки не найден.].

4) Залучення батьків до органів шкільного самоврядування. Батьки учнів формально не є частиною шкільного колективу, але, як і педагоги, зацікавлені в успішній діяльності школи [7].

Проте існують серйозні проблеми з оволодінням більшістю батьків психолого-педагогічними компетенціями, а також відсутність мотивації та залученості сім'ї до процесу виховання і формування громадянських якостей у дітей та підлітків.

Проблеми взаємодії між «родиною» та «освітньою установою» полягають у небажанні або неможливості батьків постійно контактувати з педагогами через зайнятість, а також у байдужості багатьох батьків до участі в шкільних та позаурочних заходах разом із дітьми. З іншого боку, повноцінному співробітництву сім'ї та освітньої установи заважають такі фактори, як нецікаве змістовне та інформаційне наповнення батьківських зборів, авторитарний стиль спілкування освітян з батьками, акцент на негативній інформації про дитину без рекомендацій щодо вирішення проблем, а також відсутність стимулювання батьків у вихованні дітей **[Ошибка! Источник ссылки не найден.]**.

Таким чином, існує суперечність між необхідністю нарощування виховного потенціалу сім'ї для забезпечення найбільш сприятливих умов виховання та соціалізації дітей та молоді та недостатньою розробкою теоретичних основ психолого-педагогічної підготовки батьків щодо формування громадянської свідомості та освоєння дитиною відповідних соціальних компетенцій у сучасних реаліях [5]

Для ефективної підготовки батьків в умовах розгортання партнерства школи та сім'ї щодо формування громадянської свідомості молодших школярів необхідні такі організаційно-педагогічні умови:

- готовність педагогів до партнерства із сім'єю щодо формування громадянської свідомості;
- виявлення основних технологій підготовки батьків до розвитку громадянської свідомості;
- розробка організаційних форм (моделі, програми, плани, проекти) підготовки батьків щодо формування громадянської свідомості у дітей;
- розробка навчально-методичних, консультативних матеріалів щодо підготовки нормативно-правової бази соціального партнерства школи та сім'ї;
- проведення регулярного моніторингу серед батьків [12].

На основі конкретизації організаційно-педагогічних умов необхідно дотримуватися правил:

- узгодженість цілей сім'ї та школи у вихованні та соціалізації учнів;
- єдність вимог усіх суб'єктів освітнього процесу, виховання та соціалізації;
- їх спільна діяльність у все більш різноманітних форматах, що відображають реальність сьогодення та рівень розвитку цифрових освітніх ресурсів та психолого-педагогічної науки;
- єдність права та відповідальності школи та батьків за їх виховання;
- чергування та зміна видів спільної праці, її суспільно-корисна спрямованість;
- вивчення та облік умов середовища життєдіяльності дитини [24].

Однак не всі компоненти педагогічного потенціалу сім'ї піддаються швидкій корекції та зміні (освітній рівень батьків, педагогічна культура сім'ї, матеріальне становище). У цьому є певні ризики та небезпека імітаційних дій з боку школи, що негативно позначається на особистісному становленні дитини, її дорослішанні, процесах

соціалізації, індивідуалізації та ідентифікації людини, що зростає, як особистості.

Проте школа має досить серйозний ресурс для підвищення педагогічного потенціалу сім'ї, розширення єдиного освітнього простору для вирішення ключових завдань розвитку, виховання та соціалізації особистості, проведення спільної роботи з формування громадянської свідомості [22].

На сьогоднішній день відсутні спеціальні дослідження з питань психолого-педагогічної підготовки батьків щодо формування громадянської свідомості в рамках розвитку партнерства сім'ї та школи, не проводилося всебічного вивчення сім'ї як фактору виховання та взаємодії зі школою в умовах соціокультурної модернізації української освіти та становлення громадянського суспільства.

Питання виховання та навчання нероздільні, що займатися цим має і школа, і батьки, що патріотичне виховання та громадянську освіту є найважливішою частиною загального процесу виховання та навчання дітей. Школа має досить серйозний ресурс для вирішення ключових завдань розвитку, виховання та соціалізації особистості, проведення спільної роботи з формування громадянської свідомості [1]

Формами взаємодії сім'ї та школи для формування громадянської свідомості у школяра можуть бути спільні заходи, в яких беруть участь і батьки, і діти, і вчителі - це батьківські збори, батьківський лекторій, конференція з обміну досвідом виховання дітей, вечір питань та відповідей, поради, клуби, комітети, активи та інші [6]

Нове ціннісне ставлення до батьківства як основа стабільного розвитку сім'ї стає нагальною необхідністю для забезпечення сталого розвитку суспільства.

РОЗДІЛ 2.

ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ПЕРЕВІРКА ПСИХОЛОГО- ПЕДАГОГІЧНИХ УМОВ ВИХОВАННЯ В МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ПОТРЕБИ У ГРОМАДЯНСЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

2.1. Діагностика рівня розвитку в молодших школярів потреби у громадянській діяльності

Відповідно до плану нашого дослідження ми провели роботу щодо аналізу психолого-педагогічної літератури з обраної теми. На основі даних ми можемо висвітлити психолого-педагогічні умови, завдяки яким зможемо отримати найкращі результати рівня сформованості в молодших школярів потреби у громадянській діяльності.

Наше дослідження проводилось в умовах дистанційного навчання під час практики на базі НВК № 56 у місті Херсон, в якому брали участь 4-А клас (21 дитина, експериментальна група) та 4-Б клас (19 дітей, контрольна група)

Дослідження складалось з трьох етапів:

Перший (констатувальний) етап полягав у діагностиці початкового рівня сформованості в молодших школярів потреби у громадянській діяльності.

Другий етап (формувальний) включав в себе створення умов для покращення рівня громадянської активності та бажання брати участь у громадській діяльності.

Третій етап (контрольний) полягав у отриманні контрольних результатів, за допомогою повторного анкетування, рівня сформованості в молодших школярів потреби у громадській діяльності.

В ході дослідження ми детально проаналізували процес та результати кожного етапу.

Перший етап експерименту.

З метою визначення рівня сформованості в молодших школярів потреби у громадянській діяльності ми проаналізували та адаптували методику «Тест для визначення рівня сформованості потреби у громадянській діяльності особистості» (П. Ігнатенко, В. Поплужний, Н. Косарева, Л. Крицька) [21]

Мета проведення анкетування: діагностика рівня розвитку громадянської свідомості учнів.

Анкета (додаток А) складалася з 10 питань, які охоплювали різні аспекти громадянської свідомості, такі як:

- * Розуміння приналежності до українського народу,
- * Відповідальність за свої дії,
- * Прагнення до допомоги іншим,
- * Усвідомлення важливості дотримання правил поведінки в суспільстві.

Інструкція: Учням пропонується відповісти на кілька запитань. Педагог читає питання, а діти відповідають на нього так чи ні.

Для діагностики рівня розвитку громадянської свідомості учнів були виявлені критерії:

3 бали - Учень відповідає "Так", має чітке розуміння значення громадянської діяльності; Виявляє активність і ініціативу в питаннях допомоги іншим, участі в громадських акціях; Усвідомлює важливість дотримання правил поведінки в суспільстві і завжди їх дотримується.

2 бали - Учень відповідає «Не знаю», не завжди розуміє глибину поняття громадянської діяльності; Виявляє інтерес до громадських акцій, але можливо боїться або не має досвіду участі в них; Має певне уявлення про патріотизм, але його почуття не є глибокими; Усвідомлює важливість дотримання правил поведінки в суспільстві, але не завжди їх дотримується.

1 бал - Учень відповідає "Ні"; Проявляє обмежене розуміння значення громадянської діяльності; Не виявляє активності та ініціативи в питаннях допомоги іншим, участі в громадських акціях; Має низький рівень патріотизму; Не усвідомлює важливості дотримання правил поведінки в суспільстві.

За О. Пометун, складовими структури громадянської компетентності школяра є три компоненти:

- Ціннісний (ставлення, ціннісні орієнтири);
- Діяльнісний (уміння й навички);

- Процесуальний або особистісно – творчий (стосується сфери самореалізації).

Для аналітичної обробки результатів дослідження було виділено три рівні (Табл.2.1):

Таблиця 2.1

Компоненти, рівні та критерії сформованості громадянської свідомості учнів початкової школи.

Компоненти Громадянської свідомості	Рівні та показники громадянської свідомості		
	високий	середній	низький
Ціннісний	Виявляє інтерес до історії та культури своєї Батьківщини, гордиться ними, проявляє турботу про національні багатства країни та культуру.	Виявляє інтерес до історії та культури своєї Батьківщини, гордиться нею та активно залучається до історико-патріотичної діяльності.	Мало цікавиться історією та культурою своєї Батьківщини, не відчуває гордості за неї, а історико-патріотичну роботу виконує лише за спонуканням і під контролем.
Діяльнісний	Активно залучається до історико-патріотичної діяльності.	Проявляє повагу та зацікавленість до людей інших національностей, їхньої культури та традицій, а також бере участь в акціях різного рівня.	Не проявляє інтересу до культури та традицій інших національностей.
Особистісно-творчий	Стає організатором акцій міжнародної дружби. Зупиняє прояви неповаги		

	до національних традицій, культури та людей інших національностей.		
--	--	--	--

У ході констатувального етапу з учнями за планом проводили:

- Бесіди;
- Опитування;
- Анкетування;

Аналізуючи відповіді учнів, нами було визначено рівень сформованості потреби за трьома категоріями:

1 бал - потреба сформована мінімально: 21,7% учнів експериментального класу та 23,3% контрольного класу;

2 бали - потреба сформована на середньому рівні: 59,6% учнів експериментального класу та 58,8% контрольного класу;

3 бали - потреба сформована на достатньо високому рівні: 18,7% учнів експериментального класу та 17,9% контрольного класу;

Результати дослідження: порівняльна таблиця результатів експериментальної та контрольної груп наведена у таблиці 2.2.

Таблиця 2.2

Результати діагностики початкового рівня розвитку потреби у громадянській діяльності в учнів початкової школи

Група	низький рівень	середній рівень	високий рівень
експериментальна група	21,7%	59,6%	18,7%
контрольна група	23,3%	58,8%	17,9%

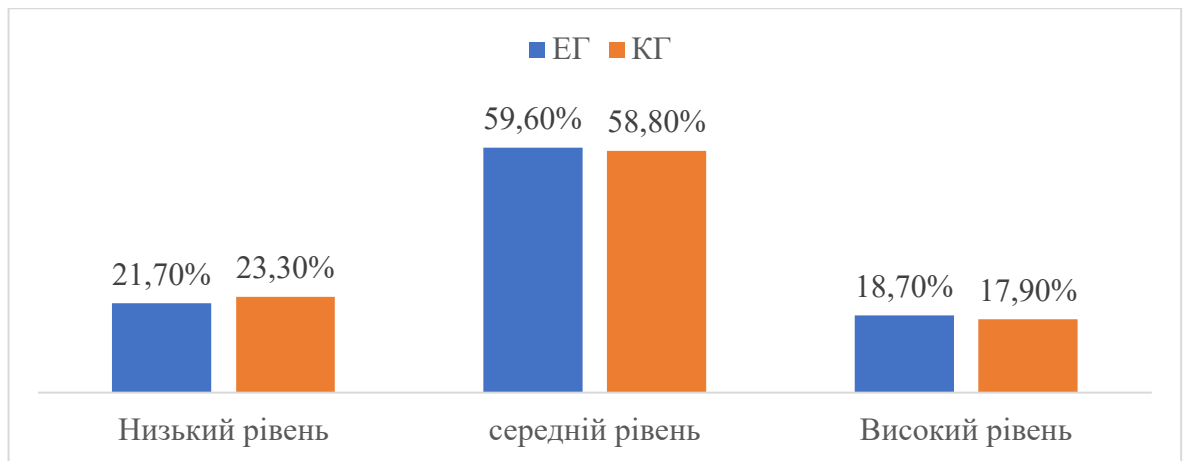


Рис.2.1. Результати діагностики початкового рівня розвитку потреби у громадянській діяльності в учнів початкової школи.

З отриманих даних видно, що в обох групах (експериментальній та контрольній) спостерігається подібна ситуація щодо рівня розвитку потреби в громадянській діяльності у учнів початкової школи.

Таким чином, результати діагностики дають підстави стверджувати, що рівень розвитку громадянської компетентності в учнів початкової школи потребує подальшого вдосконалення та впровадження нових умов навчання для підвищення ефективності формування цієї важливої навички.

2.2. Практична реалізація дослідження

Наступним етапом нашої роботи є виокремлення психолого-педагогічних умов розвитку в молодших школярів потреби у громадянській діяльності.

У науковій сфері термін «умова» має кілька визначень:

- середовище, в якому щось існує і без якого не може функціонувати;
- певні обставини, що визначають наявність або зміну чогось;
- чинник (лат. factor - чинник), рушій або причина будь-якого процесу;

- необхідна обставина, що дозволяє здійснення, створення або формування чогось, а також сприяє виникненню явищ, які породжують інші явища, прогножуючи їх специфіку, слугуючи основою для дій, спонукою або мотивом, що зумовлює певні вчинки;

- обставини, які впливають на наявність або зміну чогось;

- умови, що сприяють розвитку особистості та забезпечують ефективне здійснення навчально-виховного процесу;

- сукупність явищ зовнішнього та внутрішнього середовища, які можуть впливати на розвиток конкретного психічного явища;

- обставини та особливості реальної дійсності, в яких відбувається або здійснюється щось;

- сукупність змінних природних, соціальних, зовнішніх і внутрішніх чинників, що впливають на фізичний, психічний і моральний розвиток людини, її поведінку, виховання та навчання, а також формування особистості;

- сукупність динамічних природних, соціальних, зовнішніх і внутрішніх чинників, що впливають на фізичний, психічний і моральний розвиток людини, її поведінку, виховання та навчання, а також формування особистості;

- необхідна обставина, що дозволяє здійснення, створення або формування чогось.

Педагогічна умова визначається як комплекс зовнішніх і внутрішніх обставин освітнього процесу, від реалізації яких залежить досягнення поставлених дидактичних цілей. Іноді педагогічними умовами називають зовнішні обставини, що впливають на освітній процес і сприяють досягненню успішних результатів навчання.

Дослідники стверджують, що визначення категорії «педагогічні

умови» є більш глибоким, ніж просто опис зовнішніх обставин, які мають значний вплив на освітній процес.

Як зазначає І. Бех, не можна зводити поняття «педагогічні умови» до «зовнішніх обставин» або до сукупності об'єктів, які впливають на процес, оскільки формування особистості є єдністю суб'єктивного і об'єктивного, внутрішнього і зовнішнього, сутності і явища [3, с. 71].

Педагогічні умови - це сукупність об'єктивних можливостей змісту, форм, методів, прийомів, засобів педагогічного управління та матеріально-просторового середовища, які забезпечують успішне вирішення поставлених завдань. Суть педагогічних умов полягає в синтезі об'єктивних можливостей змісту освіти, методів, організаційних форм і матеріальних ресурсів, які сприяють розв'язанню педагогічних завдань.

У контексті нашого дослідження визначено педагогічні умови формування потреби у громадянській діяльності молодших школярів:

1. Створення в навчальному закладі освітнього середовища, яке активізує інтерес молодших школярів до українського суспільства, рідного краю та особливостей взаємодії людей у родині, колективі та суспільстві;

2. Систематичне використання новітніх інноваційних технологій у спільній діяльності вчителя та учнів, спрямоване на формування громадянської компетентності молодших школярів;

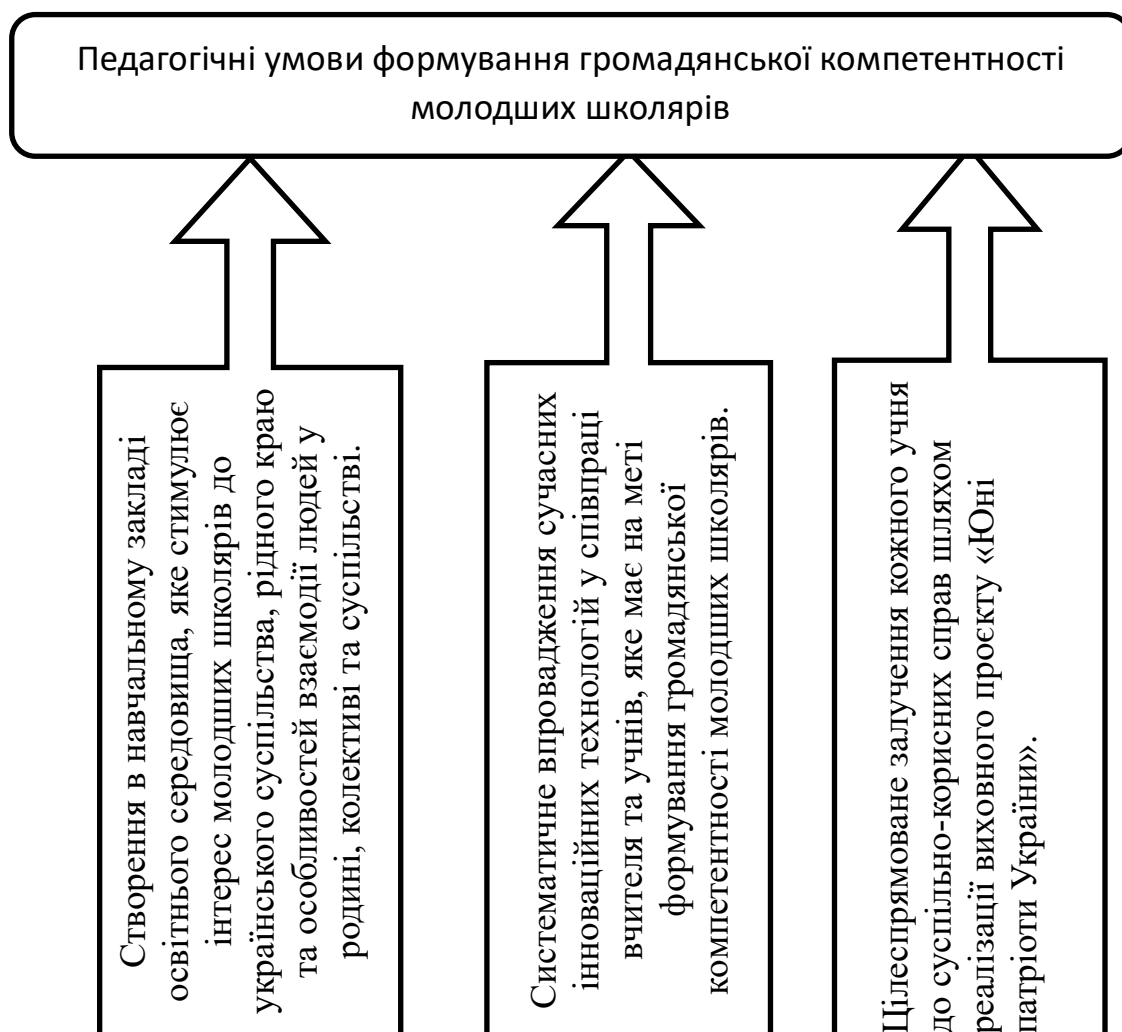
3. Цілеспрямоване залучення кожного учня до суспільно-корисних справ шляхом реалізації виховного проекту «Юні патріоти України».

Схематично педагогічні умови формування громадянської компетентності молодших школярів представлено на малюнку 2.2.

Рис. 2.2.

Педагогічні умови формування громадянської компетентності

молодших школярів



1. Створення сприятливого освітнього середовища. Важливо забезпечити таку атмосферу в навчальному закладі, яка активізує інтерес дітей до українського суспільства, рідного краю та особливостей взаємодії людей у родині, колективі та суспільстві. Це може включати проведення тематичних заходів, екскурсій, уроків національно-патріотичного виховання.

2. Систематичне використання новітніх інноваційних технологій. Інтеграція сучасних технологій у навчальний процес дозволяє вчителям і учням спільно працювати над проєктами, які спрямовані на формування громадянської компетентності. Це може бути реалізовано через інтерактивні платформи, дистанційні уроки, проєкти, що включають дослідження та обговорення актуальних соціальних тем.

3. Цілеспрямоване залучення учнів до суспільно-корисних справ. Реалізація виховного проєкту «Юні патріоти України» є важливим кроком у цьому напрямку. Проєкт включає різні форми активності, такі як волонтерство, участь у екологічних акціях, допомога ветеранам, що сприяє розвитку соціальної відповідальності та патріотизму у молодших школярів.

Ці умови створюють комплексний підхід до формування громадянської компетентності, що є важливим аспектом виховання відповідальних та активних громадян.

Реалізація психолого-педагогічних умов відбулась під час участі молодших школярів в роботі клубу патріотичного виховання Юні патріоти України:

Таблиця 2.3.

План заходів клубу *Юні патріоти України*.

Заходи	Опис
Дискусія: «Бути громадянином, що це означає» (Додаток Б).	Обговорення важливості громадянських прав та обов'язків, а також активної участі у житті суспільства.
Проєкт присвячений видатним особистостям та їх внеску у розвиток держави;	Дослідження біографій видатних українців, які зробили вагомий внесок у розвиток країни, з акцентом на їх досягнення.
Захід «Віртуальна екскурсія до музею історії України» (Додаток В)	Організація онлайн-екскурсії, що дозволяє учням ознайомитися з історією України та її культурною спадщиною.
Проведено бесіди «Права та обов'язки громадянина», «Патріотизм у сучасному світі»	Проведення навчальних заходів, які допомагають зрозуміти важливість прав і обов'язків, а

	також роль патріотизму в сучасному суспільстві.
Зустріч з батьками: «Виховання патріотизму вдома»	Обговорення методів виховання патріотичних почуттів у дітей, залучення батьків до виховного процесу.
Патріотичний онлайн флешмоб: «Любимо все українське»	Залучення учнів до участі у флешмобі, де вони можуть поділитися своїми улюбленими українськими традиціями, стравами та культурними надбаннями.
Дебати: «Якою я бачу Україну в майбутньому?»	Обговорення розвитку рідної країни в майбутньому.
Створення оберегів для наших захисників разом з батьками.	Майстер-клас по виготовленню оберегів для військових, що символізують підтримку та вдячність.
Тематичні заходи, присвячені традиціям та звичаям різних регіонів України;	Ознайомлення учнів з культурною спадщиною різних куточків України через виставки, презентації та майстер-класи.
Міні-дослідження «Історія мого міста»	Дослідження історії рідного міста учнів, їх культурних та історичних пам'яток. Робота дітей з батьками.
Есе «Запрошую вас до свого рідного краю»	Написання есе, в якому учні діляться своїми враженнями про рідний край, його красу та особливості.

Конкурс малюнків «Моя рідна країна та її майбутнє»	Організація конкурсу для учнів, де вони можуть виразити свої думки про Україну через творчість.
--	---

Під час участі в заходах найбільше сподобалась учням початкової школи «Віртуальна екскурсія до музею історії України». В умовах дистанційного навчання цей вид діяльності може перенести нас в будь які куточки світу, в різні епохи та часи. Ось як ми, разом з учнями 4-х класів перенесли в різні епохи. Дізнались більше нового про символи, традиції та стиль життя вільних людей. Найбільше дітей вразили закони козаків та їх жага до захисту своєї домівки. Також не залишили байдужими дітей постаті Київської Русі, інфраструктура того часу, та те як змінювались міста України, порівнювали їх з сучасними. Ознайомились з трагічними сторінками історії рідної держави, такими як Голодомор 1932-1933 рр. та Друга світова війна. Проаналізували трагічні події сьогодення. Діти зробили висновки, що у різні часи наша ненька боролась зі злом. А перемагала вона тільки завдяки спільним зусиллям нації, тому важливо не бути байдужим, адже навіть маленькі дії можуть призвести до великих Перемог. Ми вважаємо, що подібні заходи є корисними, сприяють усвідомленню дітьми, що навіть маленька участь у громадянській діяльності може бути корисною

Під час участі молодших школярів у роботі клубу ми помітили такі зміни:

- Зростання зацікавленості: Зросла мотивація дітей початкових класів до участі в патріотичних проектах. (Проекти: «З Україною в серці», «Ми славні нащадки козаків», «Я - теж Україна»)
- у дітей початкової школи підвищився інтерес до участі у громадянській діяльності; (Акція «Допоможи птахам», виготовлення подарунків для ветеранів війни,)
- молодші школярі стали більш чемними, вихованими;

- Більше учнів почати брати участь у волонтерських акціях, таких як допомога притулкам для тварин, прибирання парків та скверів.
- Рівень знань учнів про їхні права та обов'язки, а також про основні принципи демократичного суспільства значно зріс.
- Активна участь батьків у заходах підвищила їхню обізнаність про важливість виховання громадянської свідомості вдома.

Дослідження виявило, що найкращий рівень розвитку у дітей потреби у громадській діяльності реалізується через систематичне залучення учнів до активної участі у суспільних справах.

2.3. Результати експериментального дослідження

Для того щоб перевірити ефективність нашої експериментальної роботи, була проведена діагностика змін сформованості в молодших школярів потреби у громадянській діяльності.

На цьому етапі було здійснена обробка та узагальнення отриманих даних. Для повторної діагностики використовувався той же, що і на константувальному етапі, метод - анкетування за методикою «Тест для визначення рівня сформованості потреби у громадянській діяльності особистості» (П. Ігнатенко, В. Поплужний, Н. Косарева, Л. Крицька) [21] (додаток А).

У таблиці 2.4 наведено результати контрольного етапу дослідження:

Таблиця 2.4.

Порівняльна таблиця результатів експериментального дослідження.

Група	Низький рівень		Середній рівень		Високий рівень	
	До експерименту	Після експерименту	До експерименту	Після експерименту	До експерименту	Після експерименту

Експериментальна група	21,7%	11,9%	59,6%	65,3%	18,7%	22,8%
Контрольна група	23,3%	22,6%	58,8%	55,6%	17,9%	19%

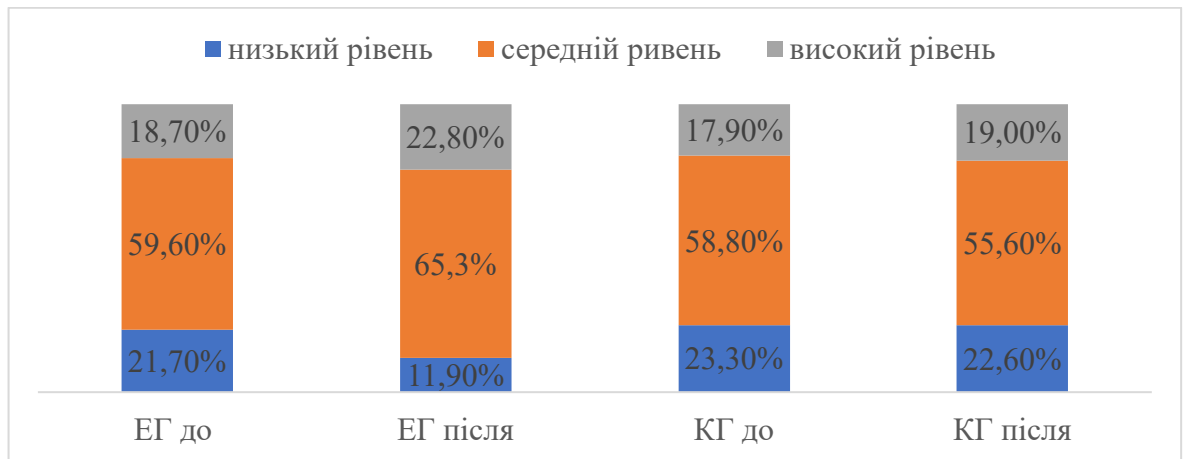


Рис.2.3 Результати експериментального дослідження.

Отже підсумки експериментальної роботи дозволяють зробити висновок, що дослідження суттєво вплинуло на рівень сформованості потреби у громадянській діяльності серед учнів експериментальної групи.

В експериментальній групі спостерігається значне зниження відсотка учнів з низьким рівнем сформованості потреби у громадянській діяльності. Це свідчить про ефективність впроваджених методик і умов навчання, які сприяли покращенню усвідомлення учнями важливості громадянської активності.

Кількість учнів з високим рівнем сформованості потреби у громадянській діяльності в експериментальній групі зросла з 18,7% до 22,8%. Це свідчить про те, що учні стали більш активними і зацікавленими у громадських справах, що є позитивним результатом нашого дослідження. Контрольна група показала менші зміни в рівнях сформованості потреби у громадянській діяльності. Це підтверджує, що без застосування адаптованих методик та створення спеціальних умов для навчання результати залишаються на стабільному рівні.

Таким чином, результати контрольного етапу дослідження підтверджують гіпотезу про те, що спеціально організовані психолого-педагогічні умови та адаптовані методики навчання сприяють формуванню активної громадянської позиції у молодших школярів. Експериментальна група продемонструвала значні покращення в усіх аспектах оцінки потреби у громадянській діяльності, що свідчить про ефективність обраної стратегії.

ВИСНОВКИ

В ході експериментального дослідження ми дійшли наступних висновків:

На основі аналізу та узагальнення праць Н. Бібік, Т. Васютіної, О. Докукіної, ми можемо стверджувати, що громадянське виховання — це цілеспрямований педагогічний вплив на свідомість підлітків шляхом їх залучення до кращих зразків вітчизняної культури та мистецтва, розвитку почуття поваги до історії свого народу, законів країни, громадянських прав та обов'язків, формування почуття відповідальності за долю своєї країни, готовності до громадянської дії.

У контексті нашого дослідження нами було визначено педагогічні умови формування потреби у громадянській діяльності молодших школярів:

1. Створення в навчальному закладі освітнього середовища, яке активізує інтерес молодших школярів до українського суспільства, рідного краю та особливостей взаємодії людей у родині, колективі та суспільстві;

2. Систематичне використання новітніх інноваційних технологій у спільній діяльності вчителя та учнів, спрямоване на формування громадянської компетентності молодших школярів;

3. Цілеспрямоване залучення кожного учня до суспільно-корисних справ шляхом реалізації виховного проекту «Юні патріоти України».

На констатувальному етапі нашого дослідження ми використали методику анкетування: «Тест для визначення рівня сформованості потреби у громадянській діяльності особистості» (П. Ігнатенко, В. Поплужний, Н. Косарева, Л. Крицька) [21].

З отриманих даних було зроблено узагальнення, що в основному учні контрольної та експериментальної груп знаходяться на середньому та низькому рівнях сформованості потреби у громадянській діяльності.

Після реалізації визначених нами педагогічних умов формування потреби у громадянській діяльності молодших школярів, ми розробили та експериментально перевірили роботу проекту «Юні патріоти України».

Дослідження виявило, що найкращий рівень розвитку в дітей потреби у громадянській діяльності реалізується через систематичне залучення кожного учня до активної участі в суспільних справах.

Цілеспрямоване залучення учнів до суспільно-корисних справ через реалізацію виховного проекту «Юні патріоти України» сприяло підвищенню їхньої активності в громадських справах. Учні отримали можливість практично застосувати свої знання та навички, що зміцнило їхнє бажання брати участь у громадській діяльності.

Під час участі в заходах найбільше сподобалася учням початкової школи «Віртуальна екскурсія до музею історії України». В умовах дистанційного навчання цей вид діяльності може перенести нас у будь-які куточки світу, в різні епохи та часи. Ми вважаємо, що подібні заходи є потрібними, адже сприяють усвідомленню дітьми того, що навіть маленька участь у громадянській діяльності може бути корисною.

На контрольному етапі ми використали ту саму, що й на констатувальному етапі, методику анкетування: «Тест для визначення рівня сформованості потреби у громадянській діяльності особистості» (П. Ігнатенко, В. Поплужний, Н. Косарева, Л. Крицька) [21].

В експериментальній групі спостерігається значне зниження відсотка учнів з низьким рівнем сформованості потреби у громадянській діяльності. Кількість учнів з високим рівнем сформованості потреби у громадянській діяльності в експериментальній групі зросла з 18,7 % до 22,8 %. Контрольна група показала менші зміни в рівнях сформованості потреби у громадянській діяльності. Це підтверджує, що без створення спеціальних умов для навчання результати залишаються на стабільному рівні.

Результати контрольного етапу дослідження підтвердили гіпотезу про те, що впроваджені психолого-педагогічні умови ефективно сприяють формуванню потреби у громадянській діяльності. Спостерігалось значне зниження відсотка учнів з низьким рівнем сформованості потреби та суттєве збільшення кількості учнів з високим рівнем. Таким чином, наше дослідження підтверджує важливість комплексного підходу до формування потреби у громадянській діяльності в учнів початкової школи через створення відповідних умов навчання та виховання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Арешонков В. Ю. Зміст шкільної суспільствознавчої освіти в Україні у ХХ столітті: формування і трансформації: монографія / В. Ю. Арешонков. - Житомир: Полісся, 2014. - 381 с.
2. Банк інноваційних педагогічних технологій / упоряд. Л. І. Галіцина. - Київ: Шкільний світ, 2012. - 101 с.
3. Бех І. Д. Особистісно зорієнтоване виховання: наук.-метод. посіб. / І. Д. Бех. - К.: ІЗМН, 1998. - 204 с.
4. Бібік Н. Громадянська освіта: навч. програми для 4-річної початкової школи / Н. Бібік. - Початкова школа, 2003. - № 2. - С. 5-6.

5. Бондаренко Н. В. Громадянське виховання молодших школярів: сучасні підходи та методи. - Київ: Освіта України, 2018. - 220 с.
6. Боришевський М. Й. Формування громадянина-творця. Соціально-психологічний портрет особистості громадянина. - Світло, 1998. - № 3. - С. 8-9.
7. Братко М. В., Козир М. П. Педагогічна інноватика: навч.-метод. посіб. - Київ: Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2021. - 270 с.
8. Васютіна Т., Суюндукова Ю. Формування ціннісних орієнтацій в учнів 1-го класу у процесі ранкових зустрічей. - Початкова школа і сучасність, 2019. - № 5. - С. 3-8.
9. Васютіна Т., Телецька Л. Напрями підготовки учнів спеціальності «Початкова освіта» до формування в учнів основ громадянської компетентності. - Науковий часопис. Серія 17. Вип. 31. 2019. - С. 40-45.
10. Гавриш Т. Виховання громадянських цінностей у молодших школярів через інтегроване навчання. - Педагогіка і психологія, 2019. - № 3. - С. 45-50.
11. Гончаренко С. У. Педагогічна психологія. - Київ: Либідь, 2006.
12. Гурський В. А., Присакар В. В. Педагогіка. Загальні основи педагогіки теорія освіти і навчання. У двох книгах. Книга 1: навч. посіб. - Кам'янець-Подільський: Медобори-2006, 2014. - 218 с.
13. Державний стандарт початкової загальної освіти. Освітня галузь «Суспільствознавство» // Початкова школа. 2017. - № 7. - С. 5, 15.
14. Державний стандарт початкової освіти. Освітня галузь «Громадянська та історична». URL: <https://newstandard.nus.org.ua/>
15. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології: підручник. 3-тє вид., доп. - Київ: Академвидав, 2015. - 304 с.
16. Докукіна О. М. Громадянськість особистості та особливості її виховання у молодших школярів. Теоретико-методичні проблеми

- виховання дітей та учнівської молоді: зб. наук. пр. - К.: Педагогічна думка, 2002. - Кн. 1. - С. 27-31.
17. Дубасенюк О. Роль сім'ї у формуванні громадянської свідомості дітей. - Сімейна педагогіка: теорія і практика, 2020. - С. 78-83.
18. Енциклопедія освіти / редкол.: В. Г. Кремень та ін.; НАПН України. 2-ге вид., допов. та перероб. - Київ: Юрінком Інтер, 2021. - 1143 с.
19. Енциклопедія педагогічних технологій та інновацій / автор-укладач Н. П. Наволокова. - Харків: Вид. група «Основа», 2019. - 176 с.
20. Єрмоленко І. Методи активізації громадянської діяльності молодших школярів. - Науковий вісник НПУ імені М. П. Драгоманова, 2021. - Вип. 12. - С. 112-117.
21. Іванова Т. Виховання патріотизму у молодших школярів через інтерактивні форми навчання. - Молодий вчений, 2022. - № 4. - С. 56-60.
22. Ігнатенко П.Р., Косарева Н.І., Крицька Л.В., Поплужний В.Л. Виховання громадянина: психолого-педагогічний та народознавчий аспекти: Навч.-метод. посіб. - Київ: Інститут змісту і методів навчання, 1997. - 252 с.
23. Задорожна Л. Творчі проекти як засіб виховання громадянських якостей у молодших школярів. - Початкова школа, 2020. - № 5. - С. 20-25.
24. Капська А. Й. Виховання громадянина - патріота. Соціалізація особистості: зб. наук. ст. / НПУ ім. М. П. Драгоманова. - К., 1998. - С. 4-21.
25. Коваленко О. Психологічні аспекти формування громадянської активності учнів початкової школи. - Психологія і педагогіка: актуальні питання, 2021. - С. 30-35.
26. Концепція розвитку громадянської освіти в Україні. URL: <https://mon.gov.ua/.../2018/.../1-kontseptsiya-rozvitku-gromosviti-v-ukraini-1701201/>

27. Кулаковський М. В. Громадянське виховання: теорія та практика. - Київ: Педагогічна думка, 2014.
28. Лаппо В. В. Педагогічна інноватика: навчально-методичний посібник. - Івано-Франківськ: НАІР, 2020. - 360 с.
29. Левченко, А. Соціально-педагогічні умови формування громадянської компетентності у молодших школярів // Соціальна педагогіка: теорія і практика. - 2019. - С. 88-92.
30. Мельник, І. Громадянське виховання в умовах сучасної початкової освіти // Освіта та суспільство. - 2021. - № 2. - С. 15-19.
31. Момотюк Л. Б. Виховання громадянськості молодших школярів: сутність і особливості // Теоретичні питання освіти, культури та виховання : Зб. наук. пр. Вип. 19. - К. : КДЛУ, НМАУ, 2002. - С. 131-135.
32. Носенко, В. Інноваційні методи виховання громадянських цінностей у молодших школярів // Педагогіка. - 2020. - № 3. - С. 22-27.
33. Олійник, Ю. Критичне мислення як складова громадянського виховання молодших школярів // Педагогічні науки: теорія і практика. - 2022. - С. 40-44.
34. Онопрієнко О.В. Система громадянського виховання школярів у сучасних умовах. - Київ: Шкільний світ, 2010.
35. Павленко, С. Роль гри у формуванні громадянської свідомості дітей молодшого шкільного віку // Психологія та освіта: сучасні виклики. - 2021. - С. 50-54.
36. Педагогічний словник / За редакцією дійсного члена АПН України Ярмаченка М.Д. - К.: Педагогічна думка, 2001. - 516 с.
37. Романов В.М. Психологія навчання молодших школярів. - Київ: Шкільний світ, 2007.

38. Руденко, Т. Виховання відповідальності у молодших школярів через проектну діяльність // Наукові записки НПУ імені М.П. Драгоманова: Серія педагогічні науки. - 2020. - Вип. 15. - С. 92-97.
39. Сластьонін В.О., Литвак С.Г., Шиян Є.В. Педагогіка: Підручник. - Київ: Академвидав, 2008.
40. Сидоренко, В. Методика формування громадянських цінностей у початковій школі // Український педагогічний журнал. - 2019. - № 6. - С. 34-39.
41. Стребков В.Д. Патріотичне виховання молодших школярів: методика і практика. - Київ: Педагогічна думка, 2011.
42. Ткаченко, Л. Формування соціальної активності молодших школярів через позакласну роботу // Педагогічний процес: теорія і практика. - 2021. - С. 66-70.
43. Третяк О. Методика виховання ціннісного ставлення до людини у молодших школярів // Початкова школа. - 2015. - № 6. - С. 10-15.
44. Трояновська Г. Театралізація - дійовий метод формування життєвих компетенцій особистості учня // Початкова школа. - 2016. - № 7. - С. 14-16.
45. Уманець, І. Громадянське виховання в контексті нових освітніх стандартів // Освіта і наука: актуальні проблеми та перспективи розвитку. - 2022. - С. 18-22.
46. Федоренко, А. Використання інформаційних технологій у вихованні громадянських якостей молодших школярів // Інформаційні технології в освіті: досвід і перспективи розвитку. - 2020. - С. 77-81.
47. Формування громадянської компетентності учнів загальноосвітніх навчальних закладів відповідно до вимог нових державних освітніх стандартів. - Черкаси: Видавництво Черкаського обласного інституту післядипломної освіти педагогічних працівників Черкаської обласної ради, 2014. - 44 с.

- 48.Хомяк, О. Методи формування громадянської свідомості в початковій школі // Наукові записки з педагогіки та психології освіти: збірник статей молодих науковців України. - 2021. - С. 25-30.
- 49.Цимбалюк, І. Формування патріотичних почуттів у молодших школярів через літературу // Література в навчальному процесі: методичні рекомендації для вчителів початкових класів. - 2019. - С. 12-16.
- 50.Чорна, О. О. Виховання в молодших школярів шанобливого ставлення до людей : метод. рекомендації / Ольга Чорна ; МОН України, Вінниц. держ. пед. ун-т ім. Михайла Коцюбинського. - Умань : РВЦ Софія, 2019. - 40 с.
- 51.Шевченко, Г. Виховання толерантності у молодших школярів як складова громадянського виховання // Педагогічні інновації: теорія та практика впровадження нових методів у навчальний процес. - 2022. - С. 55-60.

ДОДАТКИ

Додаток А.

КОДЕКС АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ ЗДОБУВАЧА ВИЩОЇ ОСВІТИ ХЕРСОНСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО УНІВЕРСИТЕТУ

Я, Покришка Яна Михайлівна, учасник(ця) освітнього процесу Херсонського державного університету, **УСВІДОМЛЮЮ**, що академічна доброчесність – це фундаментальна етична цінність усієї академічної спільноти світу.

ЗАЯВЛЯЮ, що у своїй освітній і науковій діяльності **ЗОБОВ'ЯЗУЮСЯ**:

– дотримуватися:

- вимог законодавства України та внутрішніх нормативних документів університету, зокрема Статуту Університету;

- принципів та правил академічної доброчесності;
 - нульової толерантності до академічного плагіату;
 - моральних норм та правил етичної поведінки;
 - толерантного ставлення до інших;
 - дотримуватися високого рівня культури спілкування;
- надавати згоду на:
 - безпосередню перевірку курсових, кваліфікаційних робіт тощо на ознаки наявності академічного плагіату за допомогою спеціалізованих програмних продуктів;
 - оброблення, збереження й розміщення кваліфікаційних робіт у відкритому доступі в інституційному репозитарії;
 - використання робіт для перевірки на ознаки наявності академічного плагіату в інших роботах виключно з метою виявлення можливих ознак академічного плагіату;
 - самостійно виконувати навчальні завдання, завдання поточного й підсумкового контролю результатів навчання;
 - надавати достовірну інформацію щодо результатів власної навчальної (наукової, творчої) діяльності, використаних методик досліджень та джерел інформації;
 - не використовувати результати досліджень інших авторів без використання покликань на їхню роботу;
 - своєю діяльністю сприяти збереженню та примноженню традицій університету, формуванню його позитивного іміджу;
 - не чинити правопорушень і не сприяти їхньому скоєнню іншими особами;
 - підтримувати атмосферу довіри, взаємної відповідальності та співпраці в освітньому середовищі;
 - поважати честь, гідність та особисту недоторканність особи, незважаючи на її стать, вік, матеріальний стан, соціальне становище, расову належність, релігійні й політичні переконання;
 - не дискримінувати людей на підставі академічного статусу, а також за національною, расовою, статевою чи іншою належністю;
 - відповідально ставитися до своїх обов'язків, вчасно та сумлінно виконувати необхідні навчальні та науково-дослідницькі завдання;
 - запобігати виникненню у своїй діяльності конфлікту інтересів, зокрема не використовувати службових і родинних зв'язків з метою отримання нечесної переваги в навчальній, науковій і трудовій діяльності;
 - не брати участі в будь-якій діяльності, пов'язаній із обманом, нечесністю, списуванням, фабрикацією;
 - не підроблювати документи;
 - не поширювати неправдиву та компрометуючу

інформацію про інших здобувачів вищої освіти, викладачів і співробітників;

- не отримувати і не пропонувати винагород за несправедливе отримання будь-яких переваг або здійснення впливу на зміну отриманої академічної оцінки;
- не залякувати й не проявляти агресії та насильства проти інших, сексуальні домагання;
- не завдавати шкоди матеріальним цінностям, матеріально-технічній базі університету та особистій власності інших студентів та/або працівників;
- не використовувати без дозволу ректорату (деканату) символіки університету в заходах, не пов'язаних з діяльністю університету;
- не здійснювати і не заохочувати будь-яких спроб, спрямованих на те, щоб за допомогою нечесних і негідних методів досягати власних корисних цілей;
- не завдавати загрози власному здоров'ю або безпеці іншим студентам та/або працівникам.

УСВІДОМЛЮЮ, що відповідно до чинного законодавства у разі недотримання Кодексу академічної доброчесності буду нести академічну та/або інші види відповідальності й до мене можуть бути застосовані заходи дисциплінарного характеру за порушення принципів академічної доброчесності.

25.09.2024

(дата)



Яна Покришка
(ім'я, прізвище)

(підпис)

Додаток Б.

Анкета для діагностики рівня сформованості потреби у громадянській діяльності у молодших школярів.

№	Питання	Відповідь
1.	Чи вважаєш ти важливим допомагати іншим людям, які потребують допомоги?	Так Ні Не знаю
2.	Чи цікавить тебе, що відбувається у твоєму місті, країні?	Так Ні

		Не знаю
3.	Чи брав ти/ти б участь у громадській акції, якщо б вона була організована у твоїй школі?	Так Ні Не знаю
4.	Чи вважаєш ти важливим дотримуватися правил поведінки в громадських місцях?	Так Ні Не знаю
5.	Чи знаєш ти, що таке патріотизм?	Так Ні Не знаю
6.	Чи відчуваєш ти гордість за свою країну?	Так Ні Не знаю
7.	Чи брав ти/ти б участь у зборі допомоги для тих, хто її потребує?	Так Ні Не знаю
8.	Чи хочеш ти зробити щось хороше для своєї громади?	Так Ні Не знаю
9.	Чи цікавить тебе, як можна змінити наш світ на краще?	Так Ні Не знаю
10.	Чи хочеш ти бути корисною/корисними для своєї країни в майбутньому?	Так Ні Не знаю

Залежно від значення отриманого індивідуального бала всі учасники анкетування діляться за рівнем виховання громадянської свідомості на три категорії:

- високий рівень - дали позитивну відповідь на 8 і більше питань анкети.

- середній рівень - дали позитивну відповідь на 5 та більше питань анкети.
- низький рівень - дали позитивний до 5 питань анкети.

Додаток В.

Дискусія «Бути громадянином! Що це означає?»

Клас поділено на дві групи за випадковим принципом. Бути громадянином! Що це означає? Сьогодні під час нашого спілкування ми з вами, діти, спробуємо відповісти на це запитання.

Дорогі учні! Сьогодні я закликаю вас бути активними, відвертими і не боятися висловлювати свою думку, для цього необхідно дотримуватися тих правил, які ви бачите на слайді та ваших столах. Я впевнена, що наше спілкування сьогодні буде продуктивним.

Тож сьогодні ми поговоримо про громадянина. А що означає це слово? На слайді ви бачите значення слова «громадянин», взятого з

«тлумачного словника української мови». Я пропоную вам поки звучить музика обговорити кожне з представлених визначень і вибрати одне, яке, на вашу думку, найточніше відображає якості громадянина своєї країни. Обґрунтуйте свій вибір.

На слайді (також ця інформація надрукована на картках, що лежать на столах): Протягом тисячолітньої історії України більшість людей, які проживали в "цій країні", і в смутні, і в добрі часи, пишалися своєю приналежністю до неї. Українська людина могла мати найскромніші здібності та обдарування. Але за певних обставин виявлялися його особливі властивості, які свідчили про те, що це - Громадянин. Зверніть увагу на слайд. На ньому я розмістили портрети та фотографії українців, яких я вважаю громадянами України. Чи згодні ви з моїм вибором?

А чий портрет, на вашу думку, міг би бути на цьому слайді? Я прошу вас трохи подумати та відповісти мені.

Робота у групах.

А в сучасному світі чи можливо бути патріотом та громадянином? Давайте спробуємо відповісти це питання, використовуючи елементи акровірша, тобто, ми з вами спробуємо підібрати якість, яка характеризує дію громадянина України для кожної літери цього слова.

Наприклад, На слайді: П - пишається своєю Батьківщиною; Р - радіє її успіхам; А - активно бере участь у житті своєї країни; Б - бажає зберегти світ; Д - дорожить ім'ям «українець», А - адаптується у соціальному середовищі, приймає її закони та усвідомлено відстоює свої погляди; П - потребує підтримки та захисту держави; Ш - шукає застосування своїм силам для процвітання країни; З - знаходить шляхи власного становлення як особистості. (На столах приклади дієслів)

На ваших столах лежать заготовки для нашої моделі, в які ви повинні вписати потрібні слова. Отже, починаємо.

Робота в групах: Ну що ж, настав час дізнатися відповідь на запитання «Бути громадянином! Що це означає?». Я пропоную виходити

по одному представнику від групи та прикріплювати до дошки шаблони з відповідями.

Учні відповідають.

Діти, подивіться на нашу модель громадянина України. Як ви думаєте, яке майбутнє очікує країну, якщо всі люди, які її населяють, будуть проявляти якості, позначені нами.

Відповіді дітей.

Ми сьогодні з вами обговорили питання про те, що означає бути громадянином України. І тепер я прошу вас подумати та відповісти на запитання: «Що я, як громадянин своєї країни, можу для неї зробити?». Які добрі справи можу зробити! Відповіді запишіть на звороті вашої зірки.

Учні пишуть.

А тепер я прошу підійти та прикріпити свої зірки до дошки.

Діти підходять.

Подивіться, як багато хороших справ ви можете зробити для своєї країни, багато цих справ ви зробите на благо нашої з вами Батьківщини - України. Діти! Я бажаю вам завжди бути такими активними, позитивними громадянами України. Адже ви її майбутнє.

Дякую за роботу.

Усього вам доброго!

Додаток Г

Тема: Віртуальна подорож до музею історії України.

Мета: Ознайомити учнів з історією України через віртуальні композиції, розвинути інтерес до історії рідної землі, виховувати громадянську свідомість.

Тип уроку: віртуальна подорож.

Хід уроку

I. Організаційний етап

- Доброго дня, діти! Сьогодні ми з вами будемо подорожувати. А чи любите ви подорожі?
- Подорож наша відбудеться до музею. Але вона буде незвичайною.
- Перегляд відео: <https://www.youtube.com/watch?v=Oz38M00voik>

II. Основна частина

Розповідь вчителя

Давня історія України

Археологічні знахідки

Давня історія України охоплює період, коли на території сучасної України існували численні культури, які залишили по собі важливі археологічні знахідки. Однією з найвідоміших є трипільська культура, що існувала приблизно в 5500–2750 роках до н. е. Ця культура славилася своїми розвиненими аграрними технологіями, унікальною керамікою та великими поселеннями, які могли налічувати тисячі мешканців.

Скіфські кургани, що з'явилися в I тисячолітті до н. е., є ще одним важливим свідченням давньої історії. Скіфи були кочовими воїнами, які залишили по собі численні поховання з багатими артефактами, такими як золоті прикраси, зброя та предмети побуту. Ці знахідки дозволяють краще зрозуміти соціальну структуру, культуру та вірування давніх народів.

Київська Русь

Перехід до періоду Київської Русі (IX–XIII століття) став знаковим моментом в історії України. Моделі давньоруських міст, таких як Київ, Чернігів і Переяслав, демонструють розвинену архітектуру та інфраструктуру того часу. Предмети побуту, знайдені під час археологічних розкопок, свідчать про повсякденне життя людей, їхнє господарство та ремесла.

Важливими постатями цього періоду були князі Олег, Ігор, Святослав та Володимир Великий. Олег об'єднав слов'янські племена під своєю владою, Ігор продовжив справу батька, Святослав відзначився військовими походами, а Володимир Великий запровадив християнство як державну релігію, що суттєво вплинуло на культуру та політичне життя.

Литовсько-Польська доба

У XV–XVII століттях Україна потрапила під вплив Литовсько-Польської доби. Цей період характеризувався змінами в політичній ситуації та культурному житті. Литва і Польща намагалися інтегрувати українські землі у свої держави, що призводило до змішування культур і традицій.

Артефакти цього часу, такі як документи, книги і предмети побуту, свідчать про розвиток освіти, торгівлі та ремесел. Водночас це був період боротьби за автономію та збереження національної ідентичності.

Козаччина

Козаччина (XVI–XVII століття) стала важливим етапом в історії України. Козацькі звичаї, побут і військово мистецтво формувалися в умовах боротьби за свободу і незалежність. Козаки стали символом національної гідності та боротьби проти іноземних загарбників.

Однією з найзначніших постатей цього часу був Богдан Хмельницький, який очолив визвольну боротьбу проти польського панування і сприяв утворенню козацької держави — Гетьманщини.

XX століття

XX століття стало періодом великих випробувань для України. Голодомор 1932–1933 років забрав мільйони життів і залишив глибокий слід у пам'яті народу. Друга світова війна також принесла багато страждань, але водночас стала часом героїзму та боротьби за незалежність.

Виставки, присвячені сучасній історії України, відображають ці складні події. Вони допомагають новим поколінням зрозуміти важливість боротьби за свободу та гідність, а також зберегти пам'ять про тих, хто віддав своє життя за майбутнє країни.

III. Заключний етап

Обговорення:

- Яка епоха вас найбільше вразила і чому?

- Які артефакти стали для вас відкриттям?
- Чому важливо знати свою історію?

Домашнє завдання: Написати есе на тему: «Моя улюблена сторінка історії України».